

Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme, Benlik Saygısı ve Spiritüel İyi Oluşlarına Yönelik Bir Araştırma¹

Dilruba UĞURLUOĞLU², Ramazan ERDEM³, Havvana KIYICI⁴

Öz

Araştırma Makalesi

Bu çalışmada sağlık yönetimi öğrencilerinin spiritüel iyi oluş, benlik saygısı, eleştirel düşünme tutum düzeylerinin belirlenmesi ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın evrenini Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğrenim görmekte olan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci ve ikinci öğretimleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 320 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sağlık yönetimi öğrencilerinin genel manada eleştirel düşünme tutumuna sahip olduğu, benlik saygılarının ve spiritüel iyi oluş düzeylerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir. İleride hastane yönetiminde yer alması beklenen sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin bu yetkinliklere sahip olması diğer bireylere kıyasla önemli avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca aşkınlık alt boyutu ile kanıt dayalı karar verme alt boyutu arasında negatif; benlik saygısının eleştirel düşünme tutumu ile de arasında pozitif; anomi alt boyutu ile benlik saygısı alt boyutu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olması çalışmada göze çarpan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık yönetimi, Eleştirel Düşünme, Benlik Saygısı, Spiritüel İyi Oluş.

Jel Kodu: M10, L29

A Research On Critical Thinking, Self-Esteem and Spiritual Well-Being Of Healthcare Management Students

Abstract

Research Paper

In this study, it is aimed to determine the levels of spiritual well-being, self-esteem, critical thinking attitude of health management students and to determine the relationship between these variables. The first and second education of the first, second, third and fourth grade students in the Department of Health Management of Suleyman Demirel University is the universe of the study. A questionnaire was applied to 320 students. As a result of the study, it was found that the students of health management had a critical thinking attitude in general and their self-esteem and spiritual well-being levels were also high. The health management department students have these competencies, who are expected to be involved in hospital management in the future, will have significant advantages compared to other individuals. In addition, negative correlation between the transcendence sub-dimension and the evidence-based decision-making sub-dimension; positive between self-esteem's and critical thinking attitude; negative correlation between the anomie sub-dimension and the self-esteem sub-dimension have meaningful relationship is among the outstanding results in the study.

Key Words: Health management, Critical Thinking, Self-Esteem, Spiritual Well-Being.

Jel Code: M10, L29.

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 29.01.2019

Kabul tarihi / Accepted 15.03.2019

¹ Bu makale 27-29 Nisan 2018 tarihleri arasında 4. International Journal of Health Administration and Education Congressi'nde sunulmuş olan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

² Arş. Gör., Süleyman Demirel Ün. İİBF, dilrubaizguden@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6938-8854>

³ Prof. Dr., Süleyman Demirel Ün. İİBF, ramazanerdem@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6951-3814>

⁴ YL Öğrencisi, Süleyman Demirel Ün. havvanakiyici@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5590-7211>

Giriş

Gelişen teknoloji ile birlikte çağımızda bilgiye erişim kolaylaşmış, bununla birlikte bilginin sorgulanabilirliği de artmıştır (Söyler ve Kaptanoğlu, 2017: 43). Bilgi toplumlarının oluşmasında önemli bir rol oynayan üniversitelerde eğitim alan öğrenciler de, aktarılan bilgiyi koşulsuz kabul etmek yerine, bilgiye erişimde çeşitli kanalları kullanarak öğrenme sürecine etkin katılım sağlayabilmektedirler. Bu şekilde eleştirel düşünme becerisine sahip olan öğrencilerin olması doğru bilgiye erişim açısından da önemli rol oynamaktadır. Sağlık hizmetleri hata tolere etmeyen ve sürekli olarak güncel bilgilerin kullanılmasını gerektiren bir yapıdadır. Bu bağlamda sağlık hizmetinin sunumunun sağlandığı hastanelerde önemli görevler üstlenmesi gereken sağlık yöneticisi adaylarının eleştirel düşünme tutumlarının ele alınması mühim bir konudur. Bununla birlikte insan sağlığının söz konusu olduğu bu sistemleri yönetme görevini üstlenecek olan sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin, spiritüel iyi oluşları, spiritüel kimlikleri de verilecek olan sağlık hizmetinin şekillenmesinde etkin faktörler arasında yer alabilecektir. Spiritüel iyi oluş bireylerin doğaya saygı duyma, uyumla yaşama, her şeyden üst aşkın bir gücün varlığına inanma durumlarını içine alan ve bireylerin değer yargıları, davranışları, hayata bakış açıları vb. üzerinde etkili olan bir kavramdır. Spiritüel iyi oluşu yüksek olan öğrencilerin hastane yönetiminde kullanacağı değer yargıları da bu doğrultuda değişebilecek ve bu da hastane çıktıları üzerinde etkili olabilecektir. Benzer şekilde bireylerin kendileriyle ilgili yapmış olduğu değerlendirme sonucu kendilerine attıkları değerlilik duygusunu ifade eden benlik saygısı da sağlık yönetimi bölümü öğrencileri açısından önemli konular arasında yer almaktadır. Benlik saygısı bireylerin hem iş yaşamında hem de öğrencilik yaşamındaki başarılarını ve diğer bireylerle olan ilişkilerini olumlu yahut olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yönetme; örgütlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, çıktıların verimliliği vb. konular açısından hayati öneme sahip, çok boyutlu bir iştir. Yönetme işinin yapılacağı alan sağlık alanı olduğunda ise konu daha da önem arz eder hale gelmektedir. İnsan hayatının söz konusu olduğu ve karar alma bağlamında zamanın son derece mühim olduğu hastane yönetimi, bu mecrada görev yapacak olan bireylerin de pek çok yetkinliği taşımaları gerektirmektedir. Benlik saygısı, spiritüel iyi oluş ve eleştirel düşünme konuları da ifade edildiği üzere yöneticilere katkı sağlayabilecek nitelikler olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda denilebilecektir ki; ileride hastane yönetiminde yer alması beklenen sağlık yönetimi öğrencilerinin eleştirel düşünme tutumları, spiritüel iyi oluşları ve benlik saygıları hastane çıktıları üzerinde önemli etkilere sahip olduğundan ele alınması gereken konular arasında yer almakta ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yanı sıra belirlenen bu konuların birbirleriyle de etkileşim içerisinde olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı sağlık yönetimi öğrencilerinin spiritüel iyi oluşlarının, benlik saygılarının ve eleştirel düşünme tutumlarının belirlenerek bu değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Spiritüel İyi Oluş

Spiritüel iyi oluş, bireyleri duygusal ve ruhsal manada etkileyen kapsamlı bir kavramdır. Spiritüel iyi oluş kavramı bireylerin değer yargılarının oluşması, hayatı anlamlandırma, aşkın bir gücün varlığına inanma, maneviyat, ruhsal sağlık, doğayla uyum içerisinde yaşama vb. konularında önemli rol oynamaktadır. Bunların yanı sıra spiritüel iyi oluş bireylere zorluklarla mücadele konusunda güç sağlama, hayatı anlamlandırabilme, bireylerin kendini gerçekleştirebilmesi ve geliştirmesi noktalarında da katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda denilebilir ki spiritüel iyi oluş bireylerin değer yargıları, hayata bakış açıları, ahlaki tutumları, çevreyle olan ilişkileri, sergiledikleri davranışları ve olaylar karşısındaki tutumları üzerinde etkilidir (Westgate, 1996: 26-27; Baldwin, 2003: 24-32; Kitko, 2001: 310). Çalışma kapsamında ele alınan sağlık yönetimi öğrencilerinin de spiritüel iyi oluşları tespit edilerek ileride hastane yönetiminde yer alacak bireylerin çevreyle olan ilişkiler, değer yargıları, hayata karşı tutumu, ahlaki ve etik tutumları, sergileyecekleri davranışlar bağlamında bilgi edilebilecektir. Bu çerçevede bireylerin spiritüel iyi oluşları hastane yönetimini, yönetimin başarısını, hastanede oluşturulacak çıktıları vb. etkileyebilecektir.

1.2. Benlik Saygısı

Benlik bireyi diğer bireylerden ayıran tavır, tutum, duygu ve davranışlar bütünüdür. Bireylerin ulaşmak istedikleri ideal bir ben olabilmekte ve buna ulaşma derecesine göre hoşnutluk yahut hoşnutsuzluk duyguları yaşayabilmektedirler (Yörükoğlu, 1998). Bu noktada benlik saygısı bireylerin kendilerine atfettikleri değerle alakalı bir olgudur. Bireylerin ideal benlik algısı ile kendilerine atfettikleri benlik algısı arasındaki değerlendirme benlik saygısını göstermektedir (Baumeister vd., 2003: 1-2; Tözün, 2010: 52). Benlik saygısı bu bağlamda anlaşılacağı üzere gerçekliğin ötesinde algılarla alakalı bir durumdur (Baumeister vd., 2003: 2).

Benlik saygısı yüksek olan bireylerin kendilerine verdikleri değer ve özgüven düzeyleri daha yüksek olmakta ve karşılaştıkları zorluklarda umutsuzluk duygusuna kapılmayarak mücadele etme gücünü kendilerinde bulabilme yetkinliğine sahip olabilmekte, olaylara daha olumlu yönden bakabilmektedirler (Salami, 2010: 105; Karataş ve Çakar, 2011: 88). Yüksek benlik saygısına sahip bireyler karar alma ve izleyecekleri yolu belirleyebilme hususunda da diğer bireylere kıyasla kendilerine daha çok güvenmektedirler (Baumeister vd., 2003: 36). İfadelerden çıkarımda bulunulduğunda, benlik saygısı bir yöneticide olması gereken özelliklerden biridir denilebilir. Özellikle de hızlı karar almayı gerektiren, çalışma hayatında pek çok zorlukla karşılaşılacak olan hastane yöneticileri açısından benlik saygısının yüksek olması avantaj sağlar nitelikte olup, önem arz etmektedir. Bu nedendir ki hastane yönetiminde yer alması beklenen sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin tespit edilmesi mühim bir husustur.

1.3. Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme bir konuyla ilgili alternatif fikir üretebilme, üretilen bu fikirleri kanıtlar toplayarak değerlendirebilme, olay ve durumların görünen yüzünün arkasında olanları anlayabilme, karar alma konusunda daha güçlü argümanlara sahip olarak bu kararları uygulamada da daha ikna edici yöntemler kullanabilme vb. konularda çeşitli beceri ve tutumları içeren bir süreçtir (Cottrell, 2005: 2-4). Eleştirel düşünme tutumu bireylerin davranışlarını etkileyen ve bu bağlamdaki eğilimlerini ve becerilerini içine alan bir kavramdır. Eleştirel düşünme tutumuna sahip bireyler aldıkları kararların sorumluluğunu üstlenebilme ve karşıt fikirleri değerlendirme bağlamında açık görüşlü olma yetkinliğine sahiptir (Özelçi, 2012: 23). Eleştirel düşünme bireylere mantıkları çerçevesinde neye inanacakları ve ne yönde kararlar alacakları konusunda yol göstermektedir (Ennis, 1985: 45). Eleştirel düşünme becerisi bireylere gözlem yapabilme, çalışmalarda-olaylarda önemli noktaların neler olduğunu fark edebilme ve bunları analiz edebilme konularında da bireylere yardımcı olmaktadır. Ayrıca problem çözme, projeleri yürütme, üstlenilen görevleri daha doğru ve mantıklı yollarla yerine getirme noktalarında katkı sağlamaktadır (Cottrell, 2005: 4). Anlaşılmaktadır ki eleştirel düşünme yetisi bireylere önemli artılar sağlamak ve bu kazanımlar yöneticilik rolü açısından da son derece önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Söyler ve Kaptanoğlu (2017: 48-49)'nun da çalışmasında bahsettiği üzere yönetim pozisyonundaki bireylerin karar verme süreçlerinde analitik düşünme, eleştirel düşünme yeteneğine sahip olması alınan kararlardaki hata düzeylerinin azalması konularında kritik bir konumdadır. Hastaneler de insan hayatının söz konusu olduğu ve hata toleransına yer olmayan kurumlar olduğundan, ileride hastane yönetiminde yer alması beklenen sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin yüksek olması hastane yönetimindeki başarının yükselmesi bağlamında da etkili olabilecektir.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı sağlık yönetimi öğrencilerinin spiritüel iyi oluş, benlik saygısı ve eleştirel düşünme tutum düzeylerinin belirlenerek bu değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

2.2. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırma çalışmanın yapıldığı bu üniversitedeki Sağlık Yönetimi Bölümü öğrencilerinin verdikleri cevaplar ile sınırlıdır. Bu nedenle ankete verilen cevaplar bu evrenin özellikleri ile sınırlı olduğundan genellemeler yapılırken bu sınırlılık dikkate alınmalıdır.

Araştırmanın bir diğer kısıtlılığı ise örneklem içerisindeki sınıfsal dağılıma bakıldığında 4. Sınıf öğrencilerinin yoğunluğunun diğer sınıflara kıyasla düşük seviyede kalmış olmasıdır. Bu durumun nedeni olarak da son sınıftaki öğrencilerin

staj derslerinin ağırlıkta olması ve çeşitli kurslara gitmelerinden ötürü öğrencilere ulaşım konusunda sıkıntılar yaşandığı ifade edilebilecektir.

2.3. Evren ve Örneklem

Çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiş ve örnekleme kolayda örnekleme yöntemiyle 320 öğrenci dâhil edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri aracı olarak Rosenberg tarafından geliştirilen, Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ve Aksoyak (2015)'in çalışmasına benzer şekilde araştırmanın amacına yönelik olarak ilk 10 maddesi ele alınan "Benlik Saygısı Ölçeği", Özelçi (2012) tarafından geliştirilen 19 maddelik "Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği" ve Ekşi ve Kardaş (2017) tarafından geliştirilen 29 maddelik "Spiritüel İyi Oluş Ölçeği" kullanılmıştır. Veri toplama aracında 5'li Likert tipi ölçek kullanılmış olup, ankete cevap verenlerin ifadelerine katılma düzeyi hiç katılmıyorsa "1", tamamen katılıyorsa "5" puan aralığında ölçeklendirilmiştir. Anketin son bölümünde ise demografik sorular bulunmaktadır.

2.5. Analiz Yöntemi

Anket formları aracılığıyla elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin analizinde bu programdan yararlanılmıştır. Analizde, tanımlayıcı bilgiler ve nitel değişkenlerle ilgili sorular için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Ankette benlik saygısı, eleştirel düşünme ve spiritüel iyi oluş boyutları içerisinde yer alan ifadelerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanarak istatistiksel değerlendirmeler bu puanlar üzerinden yapılmıştır. Öğrencilerin benlik saygısı, eleştirel düşünme ve spiritüel iyi oluşları arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için korelasyon analizi yapılmıştır.

3. Bulgular

Araştırma kapsamında sağlık yönetimi öğrencilerinin çeşitli bağımsız değişkenlere göre dağılımı Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	82	25.9
Kadın	235	74.1
Yaş (Yıl)		
-20	177	56.2
21+	138	43.8
Sınıf		
1. Sınıf	101	31.9

2. Sınıf	100	31.5
3. Sınıf	83	26.2
4. Sınıf	33	10.4
Öğretim Türü		
1. Öğretim	144	45.4
2. Öğretim	173	54.6
Toplam	320	100

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere, araştırmaya 320 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılanların %25.9'u erkek, %74.1'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Anlaşılır ki katılımcıların büyük çoğunluğu kadınlardan meydana gelmiştir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %56.2'sinin 20 yaşın altında, %43.8'inin ise 21 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin %31.9'u 1. Sınıf, %31.5'i 2. Sınıf, %26.2'si 3. Sınıf ve %10.4'ü ise 4.sınıflardan oluşmaktadır. Görülmektedir ki araştırmaya katılan öğrencilerin sınıfsal dağılımında 4. Sınıfların yüzdesi diğer sınıflara kıyasla daha düşük çıkmıştır. Bunun nedeni olarak da son sınıftaki öğrencilerin staj derslerinin ağırlıkta olması ve çeşitli kurslara gittiklerinden ötürü bu öğrencilere ulaşım konusunda yaşanan sıkıntılardan kaynaklanır denilebilir. Son olarak araştırmaya katılanların %45.4'ünü 1. Öğretimler oluşturmaktayken, %54.6'sını ise 2. Öğretimler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Benlik Saygısı ile İlgili İfadelerden Aldıkları Puanların Dağılımları

No	İfadeler	$\bar{X}$	SS
1	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	4.581	0.838
2	Bazı olumlu özelliklerim olduğumu düşünüyorum.	4.519	0.763
3	Genellikle kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim*.	2.123	1.132
4	Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	4.341	0.807
5	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum*.	2.104	1.198
6	Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	4.103	0.882
7	Genel olarak kendimden memnunuz.	4.104	0.912
8	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim*.	3.396	1.371
9	Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum*.	2.069	1.221
10	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum*.	2.145	1.171

*İşaretli ifadeler ters kodlanmıştır.

Tablo 2'deki Benlik Saygısı Anketinde yer alan her bir ifadenin aritmetik ortalamasına ve standart sapma dağılımlarına yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında ifadeler arasında 1. sırada görülen "Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum." ifadesi (4.581) öğrenciler tarafından katılım düzeyi en yüksek ifade olmuştur.

Genel olarak ifadelerle ilişkin ortalamalara bakıldığında, 3.00 ve üzerinde olan ortalamalar, bireylerin ilgili ifadelerle katılım eğilimi içerisinde olduklarına işaret etmektedir. Bu bağlamda, bireylerin, ortalaması 3.00 ve üzerinde olan 1, 2, 4, 6, 7, 8 numaralı ifadelerle katılma eğiliminde oldukları görülmektedir. Çalışma kapsamındaki sağlık yönetimi öğrencilerinin benlik saygı düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Spiritüel İyi Oluş ile İlgili İfadelerden Aldıkları Puanların Dağılımları

No	İfadeler	$\bar{X}$	SS
11	İlahi bir güce bağlı olmak bana güven verir.	4.169	1.153
12	Doğaya saygı duyulması gerektiğini düşünürüm.	4.677	0.726
13	Hayata dair bir hoşnutsuzluk duygusu hissederim.	2.580	1.181
14	Bir problemle karşılaştığımda Allah'ın yardımını hissederim.	4.475	.918
15	Allah'ın gizli ve açık tüm duygu ve düşüncelerimi bildiğine inanırım.	4.661	0.815
16	Bütün canlıların saygıyı hak ettiğini düşünürüm.	4.683	0.703
17	Hayatımda büyük bir boşluk var.	2.561	1.365
18	Günlük hayatta Allah'ın kudretine şahit olurum.	4.486	0.941
19	Allah'ın beni sevdiğine ve önemseydiğine inanırım.	4.544	0.879
20	Yeryüzündeki tüm canlılara iyi davranırım.	4.208	0.871
21	Hayattan zevk almam.	2.169	1.212
22	Hayatımın her anında Allah'ın varlığını hissederim.	4.481	0.915
23	Daha güçlü bir varlığa sığınma duygusu beni rahatlatır.	4.342	1.071
24	Kendimi doğanın bir parçası olarak görürüm.	4.308	0.905
25	Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim.	2.642	1.362
26	Yaşadığım her olayda bir hayır olduğuna inanırım.	4.318	0.987
27	İnancım, nasıl bir hayat süreceğime dair bana yol gösterir.	4.257	1.023
28	Yeryüzündeki bütün canlıların hakları benim için önemlidir.	4.411	0.881
29	Sorunlarımı çözmeye nereden başlayacağımı bilemem.	2.664	1.198
30	Yalnız kaldığımda Allah'ı ve yaratıklarını düşünürüm (tefekür ederim).	4.025	1.136
31	İnanç ve değerlerim, zorluklar karşısında dayanabilme gücümü artırır.	4.375	0.925
32	Doğayla uyum içinde yaşarım.	3.893	1.016
33	Zorluklar yaşadığımda bunalmış hissederim.	3.599	1.158
34	İnancım, yaşadığım sıkıntılarda dahi olumlu tarafların olabileceğini görmemi sağlar.	4.054	1.034
35	Hayatta hiçbir şey sebepsiz değildir.	4.451	0.887
36	Hayatın beni mutsuz eden olaylardan ibaret olduğunu düşünürüm.	2.282	1.292
37	Her şeyin elimde olmadığını bilmek üzüldüğüm olaylar karşısında bir teselli kaynağıdır.	3.602	1.122
38	Yeryüzündeki her doğal varlığın eşsiz olduğuna inanırım.	4.315	0.985
39	Dünya hayatının geçici olduğuna inanmak beni hırslarımdan arındırır.	3.642	1.190

Tablo 3’deki Spiritüel İyi Oluş Anketinde yer alan her bir ifadenin aritmetik ortalamasına ve standart sapma dağılımlarına yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında ifadeler arasında 16. sırada görülen doğa ile uyum boyutu altında yer alan “*Bütün canlıların saygıyı hak ettiğini düşünürüm.*” ifadesi (4.683) öğrenciler tarafından katılım düzeyi en yüksek ifade olmuştur.

Genel manasıyla ifadelerin ortalamalarına bakıldığında katılım düzeyi daha çok doğa ile doyum alt boyutu ifadelerinde görülmekteyken, anomi ifadelerine katılım ise daha düşüktür. Buradan anlaşılır ki katılımcılar ve doğayla uyum içinde yaşama, doğaya ve canlılara saygı duyma anlayışına sahipken, hayatın olumsuzluklardan ibaret olduğunu, boş ve anlamsız olduğunu düşünme benzeri bir anlayıştan uzak oldukları görülmüştür.

Tablo 4. Eleştirel Düşünme ile İlgili İfadelerden Aldıkları Puanların Dağılımları

No	İfadeler	$\bar{X}$	SS
40	Karşıt görüşleri anlamaya çalışmak zaman kaybıdır*.	1.978	1.280
41	Geçmişte olanları merak ederim.	4.110	1.027
42	Her şey görüldüğü gibidir*.	2.088	1.219
43	Konu ne olursa olsun araştırma yapmak keyifli bir iştir.	3.748	1.103
44	Doğruluğuna inandığım bir konuda kanıt aramam*.	2.897	1.310
45	Başladığım işi yarım bırakmam.	3.934	1.075
46	İnsan ne yaparsa yapsın başına gelecekleri değiştiremez*.	3.196	1.392
47	Ulaştığım bilgilerin ne derece güvenilir olduğunu sorgularım.	4.044	0.903
48	Geçmişini bilmek geleceği anlamayı kolaylaştırır.	4.304	0.850
49	Farklılık zenginliktir.	4.309	0.996
50	Tam inandıklarımın doğruluğunu sorgulamam*.	3.274	1.267
51	Daha fazlasını öğrenmek için sorarım.	3.984	1.012
52	Kendime ulaşabileceğim hedefler (gerçekçi) koyarım.	4.063	0.961
53	Bir görüşün doğruluğu o görüşe katılan kişi sayısına bağlıdır*.	2.192	1.316
54	İhtiyacım olan bir bilgiye hangi yolla ulaşacağımı bilirim.	3.682	0.907
55	Başladığım işin tamamlanmasını bekleyebilecek kadar sabırlı değilim*.	2.870	1.264
56	Bildiğimden şaşmam*.	3.226	1.245
57	Düşünmeden konuşmam.	3.905	0.970
58	Bir konu hakkında karar verirken sahip olduğum görüşün tersi görüşler hakkında da bilgi toplamaya çalışırım.	3.837	1.048

*İşaretli ifadeler ters kodlanmıştır.

Tablo 4’deki Eleştirel Düşünce Tutum Anketinde yer alan her bir ifadenin aritmetik ortalamasına ve standart sapma dağılımlarına yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında ifadeler arasında 49. sırada görülen çıkarımda bulunma alt boyutunda yer alan “*Farklılık zenginliktir.*” ifadesi (4.309) öğrenciler tarafından katılım düzeyi en yüksek ifade olmuştur. Neden aramaya açıklık alt boyutunda yer alan “*Karşıt görüşleri anlamaya çalışmak zaman kaybıdır.*” ifadesi ise 1.978 ortalamayla en düşük ifade olmuştur. Tablo 4’de görülmektedir ki; neden aramaya açıklık alt boyutu

maddelerinin dışındaki maddeler genel manada 3'ün üzerinde değerlere sahiptir. Buradan sağlık yönetimi öğrencilerinin genel manada eleştirel düşünme tutumuna sahip olduğu söylenebilecektir.

Tablo 5. Benlik Saygısı Boyutunun Psikometrik Özellikleri

Boyut	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alfa	$\bar{X}$	SS
Benlik Saygısı	10	1.40-5	0.822	3.983	0.652

Tablo 5'de görüldüğü üzere benlik saygısı anketi tek boyuttan oluşmaktadır. Araştırmadaki benlik saygısı boyutunun güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve boyutun Cronbach Alfası'nın 0.70'in üzerinde olduğu hesaplanmıştır. Öğrencilerin benlik saygısı boyutunun ortalaması 3.983 ile 3'ün üzerinde bir değer almıştır. Buradan öğrencilerden alınan cevaplar doğrultusunda, araştırmanın yapıldığı üniversitede sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin benlik saygılarının yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Spiritüel İyi Oluşa İlişkin Boyutların Psikometrik Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alfa	$\bar{X}$	SS
Aşkılık	15	1.47-5	0.924	4.258	0.693
Doğayla Uyum	7	1.29-5	0.801	4.355	0.590
Anomi	7	1-5	0.825	2.643	0.869

Spiritüel iyi oluş anketi Tablo 6'de görüldüğü üzere, 3 boyuttan oluşmaktadır. Araştırmadaki spiritüel iyi oluş boyutlarının güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve üç boyutun da Cronbach Alfası'nın 0.70'in üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Spiritüel iyi oluş alt boyutlarından aşkılık (4.258) ve doğa ile uyum (4.355) alt boyutları 4'ün üzerinde ortalamaya sahipken, anomi boyutu (2.643) ise 3'ün altında ortalamaya sahiptir. Anlaşılır ki, öğrencilerin spiritüel iyi oluşları daha çok doğaya saygı, doğayla uyum içerisinde yaşama ve her şeyin üzerinde yer alan aşkın bir gücün varlığına inanma unsurlarından geçmektedir. Ayrıca çalışma kapsamındaki öğrenciler hayattan zevk almama, hoşnutsuzluk duyma benzeri duygulara ortalamanın altında bir katılım göstermişlerdir.

Tablo 7. Eleştirel Düşünme Tutumuna İlişkin Boyutların Psikometrik Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alfa	$\bar{X}$	SS
Bilgi Toplamaya İsteklilik	4	1.50-5	0.632	3.905	0.701
Öz Düzenleme	5	1.60-5	0.557	3.744	0.625
Çıkarımda Bulunma	3	1.50-5	0.443	4.236	0.672
Kanıta Dayalı Karar Verme	3	1-5	0.595	2.863	0.947
Neden Aramaya Açıklık	4	1-5	0.555	3.632	0.860

Eleştirel Düşünme Tutumu anketi Tablo 7’de görüldüğü üzere, 5 boyuttan oluşmaktadır. Araştırmadaki eleştirel düşünme tutumu boyutlarının güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Boyutların ortalamalarına bakıldığında, 4.236 ortalamayla araştırmanın uygulandığı öğrencilerde eleştirel düşünme tutumlarından çıkarımda bulunma alt boyutunun daha sık görüldüğü ve 2.863 ortalamayla kanıtı dayalı karar verme boyutunun 3’ün altında ortalamaya sahip olmasından ötürü daha az görülen bir eleştirel düşünme tutumu olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin geçmişten ders çıkarma, ilgilendikleri konularla alakalı bilgi toplama, araştırma yapma vb. davranışlara yatkın olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Korelasyon Tablosu

Boyutlar		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Benlik Saygısı	Benlik Saygısı	1								
	Aşkınlık	r=-0.172 p=0.002	1							
Spiritüel İyi Oluş	Doğayla Uyum	r=0.367 p=0.000	r=0.397 p=0.000	1						
	Anomi	r=-0.502 p=0.156	r=-0.005 p=0.935	r=-0.170 p=0.002	1					
Eleştirel Düşünme Tutumu	Bilgi Toplamaya İsteklilik	r=0.220 p=0.000	r=0.175 p=0.002	r=0.425 p=0.000	r=-0.154 p=0.006	1				
	Öz Düzenleme	r=0.325 p=0.000	r=0.209 p=0.000	r=0.385 p=0.000	r=-0.300 p=0.000	r=0.566 p=0.000	1			
	Çıkarımda Bulunma	r=0.113 p=0.043	r=0.235 p=0.000	r=0.310 p=0.000	r=0.102 p=0.067	r=0.374 p=0.000	r=0.225 p=0.000	1		
	Kanıtı Dayalı Karar Verme	r=0.087 p=0.122	r=-0.146 p=0.009	r=0.091 p=0.104	r=-0.196 p=0.000	r=0.114 p=0.041	r=0.024 p=0.666	r=-0.48 p=0.395	1	
	Neden Aramaya Açıklık	r=0.255 p=0.000	r=-0.084 p=0.134	r=0.179 p=0.001	r=-0.294 p=0.000	r=0.129 p=0.021	r=0.122 p=0.029	r=0.077 p=0.169	r=0.450 p=0.000	1

Tablo 6’dan anlaşılacağı üzere; spiritüel iyi oluş alt boyutlarından aşkınlık ve doğa ile uyum alt boyutları ile benlik saygısı alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktayken, anomi alt boyutu ile benlik saygısı boyutu arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Eleştirel düşünme tutumu alt boyutlarından bilgi toplamaya isteklilik ve öz düzenleme alt boyutları ile benlik saygısı ve spiritüel iyi oluş alt boyutlarından aşkınlık ve doğa ile uyum alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktayken, anomi alt boyutu ile aralarında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Neden aramaya açıklık alt boyutunansa benlik saygısı ve doğa ile uyum boyutları ile pozitif, anomi boyutuyla ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Eleştirel düşünme tutumu alt boyutlarından bir diğeri olan çıkarımda

bulunma alt boyutunun benlik saygısı, doğa ile uyum ve aşkınlık boyutları ile arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kanıt dayalı karar verme alt boyutunun ise aşkınlık ve anomi boyutları ile negatif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Kanıt aramaya ve sorgulamaya dayanan kanıt dayalı karar verme boyutu ile aşkınlık boyutu arasında tespit edilen negatif yönlü ilişkinin; aşkınlık boyutunda ilahi, her şeyden üst bir gücün varlığına olan inanç hususunda ters bir ilişkiye sahip olmasından geldiği düşünülebilir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma sonucunda elde edilen önemli bilgiler ve literatürdeki benzer çalışmaların bulguları ile tartışılmasının yapılması şu şekildedir:

- Araştırmanın yapıldığı üniversitede bulunan sağlık yönetimi öğrencilerinin benlik saygılarının yüksek olduğu görülmüştür. Karadağ ve arkadaşları (2008: 37)'nin ve Dinçer ve Öztunç (2009: 26)'un hemşirelik öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmalarda da benzer şekilde benlik saygı düzeyi ortalamanın üzerinde bulunmuştur. Buradan katılımcı öğrencilerin kendilerini değerli buldukları ve kendilerine güvendiklerini, kendilerine saygı duyduklarını söyleyebiliriz. Benlik saygısı yüksek olan sağlık yönetimi öğrencileri ileride icra edecekleri hastane yönetiminde, özgüven düzeylerinin daha yüksek oluşu ve bunu alacakları kararlara yansıtma noktalarında daha avantajlı olabilecekleri çalışma sonucunda çıkarılabilecektir. Avşaroğlu ve Üre (2007: 93) de üniversite öğrencilerine uyguladığı çalışmada benlik saygısı alt boyutlarının karar verme hususunu açıklamada anlamlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Hamarta (2004: 42-44)'nin çalışmada belirttiği üzere benlik saygısı ilişkisel boyuta da sahip olmakta ve sosyal ilişkiler bireyin kendini değerlendirmesi, benlik saygısının oluşması üzerinde etkili olmaktadır. Bu çerçevede söylenebilecektir ki; çalışanlarıyla, iş arkadaşlarıyla ilişkiler anlamında olumlu bir gelişime sahip olan hastane yöneticisi insan unsurunun kilit nokta olduğu sağlık sektöründe önemli bir konumda yer alacaktır.

- Bireylerin çevreyle olan ilişkileri, değer yargıları, hayata karşı bakış açıları, ahlaki ve etik tutumları, sergileyecekleri davranışlar vb. konularda etkin bir faktör olarak karşımıza çıkan spiritüel iyi oluş düzeyi çalışma kapsamında sağlık yönetimi öğrencilerinde yüksek bulunmuştur. Yanı sıra sağlık yönetimi öğrencilerinin genel anlamda spiritüel iyi oluş düzeyleri yüksek olmakla birlikte; katılım düzeyi en yüksek olan alt boyutun doğa ile uyum, en düşük olan alt boyutun ise anomi olduğu görülmüştür. Sağlık yönetimi öğrencileri doğayla uyum içinde yaşama, doğaya ve canlılara saygı duyma anlayışına sahipken, hayatın olumsuzluklardan ibaret olduğunu, boş ve anlamsız olduğunu düşünme benzeri bir anlayıştan uzak bir tavır sergilemektedir. Denilebilecektir ki, çalışmanın katılımcısı olan sağlık yönetimi öğrencileri doğaya, canlılara saygı duyulmasının gerekliliği konusunda hassasiyet gösteren, kendilerini doğanın bir parçası olarak gören, aşkın bir gücün varlığına inanan ve umutsuz, olumsuz duygulardan kaçınan, hayatın bir amacı olduğunu düşünen bireylerdir. Öğrencilerin bu türden eğilimleri hastane yönetiminde de çalışanlara olan davranışlarına, yönetimde sergileyecekleri ahlaki tavırlarına,

alacakları kararlara ve hastanenin başarısına da etki edecektir. Patneau (2006: iii) çalışmasında üniversite öğrencilerinin spiritüel iyi oluş düzeylerinin fiziksel, duygusal, sosyal ve mesleki anlamdaki iyilik hallerini de etkilediğini ifade etmiş olup bulgular bu araştırmanın sonuçlarını da destekler niteliktedir. Ayrıca doğaya saygı duyan ve bu konularda özen gösteren hastane yöneticileri sayesinde çevresel sürdürülebilirlik, yeşil davranışlar benzeri konularda da gelişmeler kaydedilebilir hale gelecektir. Patneau (2006: iii)'nin çalışmasında da spiritüel iyi oluş düzeyleri yüksek olan öğrencilerin gönüllü faaliyetlerde daha aktif rol aldığı belirtilmiştir.

- Çalışma kapsamında sağlık yönetimi öğrencilerinin genel manada eleştirel düşünme tutumuna sahip olduğu söylenebilecektir. Eleştirel düşünme yetkinliğine sahip öğrencilerin hastane yönetiminde diğerlerine kıyasla bir takım noktalarda fark yaratabileceği söylenebilir. Bu noktalar şu şekilde dile getirebilir; eleştirel düşünme yeteneğine sahip bir yönetici karar alırken analitik düşünebilme, yine karar alırken çalışanlarının fikirlerini de alarak karşıt görüşleri de değerlendirme, alınan kararları sağlam temellere oturtturarak çalışanlara aktarabilme ve uygulatabilme, karşılaşılan problemleri mantık çerçevesinde çözüme ulaştırma konularında becerilere sahiptir. Bu becerilerin yanı sıra düşünme biçiminden çıkarımda bulunma diğer bir deyişle geçmişte yaşanan olaylardan ders çıkarma, farklılıkları inceleyerek yordamada bulunma, araştırma yapma durumunun araştırmanın yapıldığı öğrencilerde daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. Bökeoğlu ve Yılmaz (2005) çalışmalarında eleştirel düşünme tutumu artan öğrencilerin araştırma yapma konusunda isteksizlik, sıkıntı, huzursuzluk yaşamaları durumlarını anlatan araştırma kaygılarının azaldığını ortaya koymuş ve çalışmada üniversite öğrencilerine araştırma yeterliği ile eleştirel düşünme tutumunun kazandırılmasının önemi dile getirilmiştir. Bahsi geçen bu beceriler özellikle hata toleransı olmayan, sürekli hizmet sağlanan, alınan kararların insan hayatını etkilediği hastanelerin yönetimi bazında ele alındığında daha da mühim bir hal almaktadır. Bu bağlamda hastane yönetiminde yer alması beklenen sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünebilme düzeylerinin yüksek olması hastane yönetimindeki başarının da yükselmesini etkiler niteliktedir. Sağlık yönetimi öğrencilerinin eleştirel düşünme kabiliyetinin olması ve edindikleri bilgileri bir süzgeçten geçirerek uygulamaya koymaları önem arz eder. Ayrıca çıkarımda bulunma yeteneğine sahip olan öğrenciler hastane yönetimine geldiklerinde geçmiş yönetimlerde yapılan yanlış uygulamaları göz önüne alarak dersler çıkarabilecek ve bu doğrultuda kendilerini ve hastane işleyişini geliştirip iyileştirebileceklerdir. Benzer şekilde Söyler ve Kaptanoğlu (2017: 48-49) da yine sağlık yönetimi bölümü öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada eleştirel düşünme tutumunun özellikle hastane yönetimindeki hayati önemine vurgu yapmış ve sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme tutumuna sahip olmasının ileride gelecekleri hastane yönetimi pozisyonlarındaki başarıları üzerinde etkili olacağını ifade etmişlerdir.

- Çalışmada benlik saygısının spiritüel iyi oluşun tüm alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada anomi alt boyutu ile benlik saygısı alt boyutu arasında negatif yönlü büyük oranda bir ilişki çıkmıştır. Bu sonuç

beklenen bir sonuçtur. Şöyle ki benlik saygısı bireyin kendine saygısı, kendini sevmesi ve değer atfetmesiyle ilgili iken anomi boyutu ise daha çok bireyin hayattan zevk almaması, bir amacı olmaması benzeri durumlarla ilişkilidir. Bu nedenledir ki benlik saygısı yüksek olan kişilerin anomi sorularına verdikleri yanıtların düşük puan alması olağandır. Yanı sıra spiritüel iyi oluşun diğer alt boyutları benlik saygısı ile pozitif yönlü bir ilişki içerisinde. Diğer bir ifade ile benlik saygısı olan kendine değer veren öğrencilerin doğa ile uyumu, doğaya atfettikleri saygı da daha fazla olmakta ve ilahi bir gücün varlığına olan inançları da artmaktadır.

- Diğer bir önemli sonuç olarak aşkınlık alt boyutu ile kanıtı dayalı karar verme alt boyutu arasında negatif anlamlı bir ilişki görülmüştür. Burada aşkınlık boyutunun her şeyin üzerinde olan bir gücün varlığına inanma benzeri unsurları barındırdığından ve kanıtı dayalı karar verme boyutunda ise bir şeyin doğruluğuna inanmak için kanıt aramak ve sorgulamak gerektiğine inanıldığından aralarında ters bir ilişki bulunmuştur.

- Çalışmada benlik saygısının eleştirel düşünme tutumu ile de arasında pozitif anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle kendine saygı duyan, içsel değerleri yüksek olan öğrenciler eleştirel düşünme tutumunu daha çok sergilemektedir. Bunun nedeni benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin kendilerine daha fazla güvenerek kararları bu yönde alabilmesi ve farklı görüşlere yine bu özgüvenle açık olarak eleştirel bir tutum sergileyebilmesindedir.

Kaynakça

- Aksoyak, M., (2015), Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Yaşam Tatmini Ve Saldırganlık Düzeyi Farklılıkları ve İlişkileri; (Erciyes Üniversitesi Besyo Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Kayseri.
- Avşaroğlu, S. & Üre, Ö. (2007), “Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stresle Başaçıkma Stillерinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18, 85-100.
- Baldwin, D. C. (2003), *Spiritual Identity: Evaluating A Seminar on Spiritual Identity On Spiritual Wellness*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Southern Christian University, Oklahoma.
- Baumeister, RF., Campbell, JD., Krueger, JI., Vohs, KD. (2003), “Does High Self-Esteem Cause Betterperformance, Interpersonal Success,Happiness, or Healthier Lifestyles?”, *Psychological Science in The Public Interest*, 4(1), 1-44.
- Bökeoğlu, O. Ç. & Yılmaz, K. (2005), “Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünmeye Yönelik Tutumları İle Araştırma Kaygıları Arasındaki İlişki”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 11(1), 47-67.
- Cottrell, S. (2005), *Critical Thinking Skills: Developing Effective Analysis and Argument*, Palgrave Macmillan.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda Benlik Saygısı, Uzmanlık Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Dinçer, U. H. F. & Öztunç, G. (2009), “Hemşirelik ve Ebelik Öğrencilerinin Benlik Saygısı Ve Atılganlık Düzeyleri”, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(2), 22-33.
- Ekşi, H. ve Kardaş, S. (2017), “Spiritual Well-Being: Scale Development and Validation”, *Spiritual Psychology and Counseling*, 2 (1), 73-88.
- Ennis, R. H. (1985), *A Logical Basis for Measuring Criticcal Thinking Skills*, Educational Leadership, 1985.
- Hamarta, E. (2004), *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karadağ, G., Güner, İ., Çuhadar, D., & Uçan, Ö. (2008), “Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(7), 29-42.

- Karatas, Z., & Cakar, F. S. (2011), "Self-Esteem and Hopelessness, and Resiliency: An Exploratory Study of Adolescents in Turkey" *International Education Studies*, 4(4), 84-91.
- Kitko, C. T. (2001), "Dimensions of Wellness and The Health Matters Program at Penn State", *Home Health Care Management & Practice*, 13(4), 308-311.
- Özelçi Yılmaz, S. (2012), Eleştirel Düşünme Tutumuna Etki Eden Faktörler: Sınıf Öğretmeni Adayları Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Aydın.
- Patneade, A.B. (2006), *Spiritual Wellness Among Undergraduate College Students*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Colorado State University, Colorado.
- Salami, S. O. (2010), "Moderating Effects of Resilience, Self-Esteem and Social Support on Adolescents' Reactions to Violence", *Asian Social Science*, 6(12), 101-110.
- Söyler, S., Kaptanoğlu, A. Y. (2017), "Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Davranışlarının Değerlendirilmesi", *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1(2), 42-50.
- Tözün, M. (2010), "Benlik saygısı", *Geniş Açı, Actual Medicine*.
- Westgate, C. E. (1996), "Spiritual Wellness and Depression", *Journal of Counseling & Development*, 75(1), 26-35.
- Yörükoğlu, A. (1998), *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, 13. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul.